

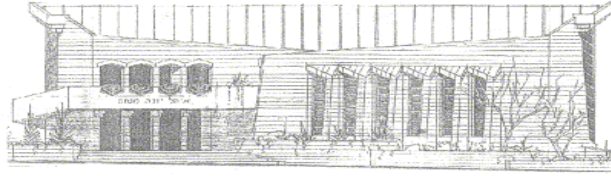
Ohel Yonah Menachem

Synagogue &
Community Center

Rabbi David Spektor

דוא"ל:

vaad@ohelyonah.com

אוהל יונה מנחם

בית כנסת
ומרכז קהילתי

הרב דוד ספקטור

אתר אינטרנט:

www.ohelyonah.com

דרשת שבת הגדול תש"ע בנושא:

הכשרת כלים והכשרת האדם לפסח

מאת הרב דוד אברהם ספקטור

אירוח בליל הסדר

שבת שלום. אנו פותחים את ליל הסדר בהזמנה כפולה: "כל דכפין ייתי וייכול (כל מי שרעב יבוא ויאכל אתנו), כל דצריך ייתי ויפסח" (וכל מי שצריך יבוא ויאכל אתנו בליל פסח). מוזמן הן מי שרעב לאוכל ממש והן מי שזקוק לאוכל רוחני, של ליל הסדר. לעומת ההזמנה הלבבית הזאת לסעודת ליל הסדר, נפסק להיפך מזה בשלחן ערוך (או"ח סי' תקיב, סעי' א): "אין מבשלים לצורך גוים ביו"ט, לפיכך **אסור להזמין** שמא ירבה בשבילו..." ומוסיף לזה המשנה ברורה (סי' ק ג): "ואינו מועיל מה שכבר הכינו כל צרכי סעודה (לפני החג) דיש לחוש שמא יבשל עוד בקדירה **אחרת** בשבילו, אחרי שמזמינו ורוצה לכבדו." לפי זה אפילו בישראל הכל לפני ליל הסדר, מכל מקום אסור להזמין גוי לליל הסדר, שמא יבשל עוד בליל חג לכבודו בסיר אחר. כל זה לכתחילה, אבל בדיעבד מתיר המשנה ברורה (סי' ק ו'): "ויש מאחרונים שמקילין **כשמבשל ביחד** (בסיר אחד) גם לצורך עצמו ובמקום איבה או הפסד ממון אפשר שיש לסמוך על זה." וכן נשאלתי על ידי גיורת שאמה גויה והתירתי להזמין אותה בליל הסדר משום איבה, ותשתדל לגמור את כל הבישולים לפני החג. וכן נשאלתי על גוים אוהבי ישראל שרוצים לראות ליל הסדר. והשבתי שאם אין אחרים שרוצים לארח אותם מותר משום איבה והפסד ממון תרומתם. וכן מסופר על הרב קוק שאירח את הנצי"ב העליון הבריטי, רונלד סטורס, בליל הסדר. חשב הרב קוק מה יעשה הגוי הזה כל סדר פסח, כאשר הכל מתנהל בעברית וזר לו. ידע הרב קוק שהנצי"ב העליון הזה לומד פילוסופיה, לכן ביקש מתלמידו הרב הנזיר ר' דוד כהן זצ"ל, שהיה בקי בפילוסופיה, לשבת לידו משך כל ליל הסדר ולשוחח אתו בעניני פילוסופיה. וכך שכנע הרב קוק את הרב דוד כהן, אביו של הרב שאר ישוב הכהן, הרב הראשי של חיפה: "מקובל לקדם איש שררה רב מעלה בפרחים, והרי אמר רבי יהודה הלוי ז"ל: 'ואל תשיאך חכמה יונית, אשר אין לה פרי כי אם פרחים'. תשמש שיחה זו כפרחים שבהם אנו מקבלים פניו אצלנו." לאחר הסדר, אחרי שהאורח הנכבד הלך, פייס הרב קוק את תלמידו ולמד עמו כל הלילה פירוש הזהר על שיר השירים..."

המשנה ברורה בס"ק ב, לא רק אוסרת להזמין אורח גוי אלא מרחיבה את אסור ההזמנה: "ומומר... לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם". לפי זה יהודי שמחלל שבת בפרהסיה, כגון שנוסע בשבת, אסור להזמין לסעודת החג כולל לליל הסדר, ההיפך מההזמנה "כל דכפין ייתי ויאכל", גם אם הפעם הוא מתארח לכל החג או גר קרוב ולא יחלל את יום טוב בפרהסיה. וכעין זה שאל הרב משה שטרנבוך, ראב"ד העדה החרדית בירושלים את הרב אליעזר וולדנברג זצ"ל בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ח סימן יז): "אם מותר לבעל אכסניא לאכסן אצלו ביו"ט לאכילה ושתייה יהודי מחלל שבת בפרהסיא? "והשיב לו הציץ אליעזר: "דכפי המצב השורר פה בארצנו כיום השאלה כללית היא ותובעת פתונה, דמה יעשה איפוא בעל מלון חרדי? האם עליו לדקדק שלא לקבל ביו"ט הזמנת - איכסון של יהודי מחלל שבת בפרהסיא? "הציץ אליעזר מביא כמה צדדים להיתר וכותב בין השאר: "ראיתי בחידושי הרשב"א (לביצה שם), שכותב 'שמא ירבה בשבילו (בשביל האורח הנכרי) דברים האסורים'. אם כן לגבי ישראל שהוא מומר לחלל שבת בפרהסיא אין גזירה הזאת 'שמא ירבה (בשבילו)' (קיימת), דהרי מזהירים אנו שלא להאכילו דברים האסורים."

ועוד עולה בדעתי דיש לומר בכלל דגם המשנה ברורה לא כתב להשוות בזה מומר לחלל שבת בפרהסיא לעכו"ם, כי אם בנוגע לרישא דדברי השו"ע, שבשם כתוב עיקר הדין של **אין מבשלים** לצורך עכו"ם ביו"ט, אבל על הסיפא שבדברי השו"ע ששם כתובה ההלכה שלפיכך אסור להזמין שמא ירבה בשבילו, בזה יש לומר דיסבור גם המ"ב בעצמו **שלא** כלול בכלל זה של איסור-הזמנה, גם ישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא. "לכן לפי הסברו של הציץ אליעזר מותר להזמין יהודי מחלל שבת בפרהסיא לליל הסדר. והראב"ד של העדה החרדית בירושלים, הרב משה שטרנבוך מביא חיזוק להיתרו של הציץ אליעזר מהרב יהונתן אייבשיץ, שכתב בספרו יערות דבש (חלק א'), ש"אין איסור לבשל עבור מומר, דאף שחטא, ישראל הוא." ובכלל נראה שקשה למצוא יהודי שמחלל שבת בפרהסיא, כפי שמביא הציץ אליעזר בתשובה לאחר-מכ (ח, יח, סי' ק יא) את הגהות ר' עקיבא איגר על יו"ד (לסי' רס"ד): "דנשאלתי דיש אחד בעיר שמפורסם למחלל שבת בפרהסיא והוא מוהל... מי יאמר דעושה כן בפני עשרה מישראל ואם עושה כן עם עשרה חברים כמוהו וכולם יחד מחללים שבת, מי יעיד על זה? הלא כולם הם פסולי עדות... ולא נעשה (החילול שבת) בפני עשרה ישראלים כשרים. אין זה בכלל פרהסיא. "ומסכם ר' עקיבא איגר: "ולזה ראוי לירא ד' שלא לכבד איש כזה למול את בנו, אבל למחות דלא ימול, אם אין מוהל אחר בעיר, לא (אסור), משום שאין המוהל נחשב מחלל שבת בפרהסיא." וכדעת ר' עקיבא איגר נהג הרב קוק, כאשר פעם בליל

שבת בחורף תרצ"ג (1933) באו אחרי התפילה עשרות אברכים ממאה שערים ומבתי הונגרים לבית הרב קוק ולפני הדלת צעקו: "ברחוב המלך ג'ורג' בעל בית-קפה מחלל את שבת. ילך הרב הראשי עמנו למחות!" הרב לא הלך עמם והם עזבו את ביתו. אחרי חצי שעה הרב קוק שואל את תלמידו הרב אברהם ביק אם הוא מוכן לבוא איתו למסעדה הזו, לראות מה קורה שם ומסביר לו: "אם הייתי הולך עימם (שהם היו יותר מעשרה יהודים כשרים) למחות נגד חילול שבת הייתי חייב להתרות בבעל המסעדה ואם הוא לא היה שומע לי, הייתי אני גורם לחילול שבת בפרהסיא, כדין "בפני עשרה", אבל אתה ואני, אנחנו רק בבחינת שני עדים (ע"פ מלאכים כבני אדם 325).

לכן נראה שגם למצוא יהודי שמחלל שבת בפרהסיא, זה לא פשוט, ולמעשה מותר להזמין אותו ליל הסדר, אם יכול לבוא בלי לחלל את היום טוב. וכך נהוג בכל בית ישראל להזמין לליל הסדר את ארבעת הבנים כולל הבן הרשע וכל-שכן הבן התם והאינו יודע לשאול. וישר כח לכל הגופים, כמו גרעין ביחד, שעלי תורה ואחרים שמארגנים לליל פסח סדרים ציבוריים עם הסברה יפה בכל השפות רוסית, אמהרית וגם עברית כדי לקרב את ישראל באהבה לאבינו שבשמים. אני הולך כל שנה בליל הסדר אחרי תפילת ערבית לפני שאני חוזר הביתה לליל הסדר ברוסית שמתקיים באולם של נצח מנשה ואומר שם דבר תורה שמשווא מתרגם לרוסית. אני אומר משפט אחד קצר בעברית והמתרגם אומר ארבע משפטים ארוכים ברוסית וכולם צוחקים. אני לא בטוח שהוא תרגם את דברי, אבל בוודאי קיים מצוות "ושמחת בחגך" !

הכשרת כלים (הקדמה)

נעבור עכשיו לכמה הלכות מעשיות בענין הכשרת כלי המטבח לפסח.

אבן קיסר

רבים שואלים על הכשרת שיש מאבן קיסר. הרב מרדכי אליהו כותב על שיש כזה שלא נחשב כגוש אבן כמו שיש חברוני או שיש גרניט אלא מיוצר מחומרים שונים, כמו אבן קיסר, שדינו כחרס ולכן אי אפשר להכשיר אותו אלא יש לכסותו לפסח. וכן יש לנהוג לכתחילה. מכל מקום יש מקילין ולדעתם אין הבדל בין שיש טבעי לשיש "מזויף" ואפשר להכשיר שיש מאבן קיסר כמו שיש מאבן טבעי על ידי עירוי מכלי ראשון, כגון ע"י שפיכת מים רותחים מקומקום שרתח. ובשעת הדחק, כגון שמתארחים בבית שלא כיסו את השיש מאבן קיסר אפשר להקל בזה.

תנור Self-cleaning

יש שואלים על הכשרת סוגי תנורים ובפרט על תנור חדש שנקרא self-cleaning תנור. הלוואי שימצאו גם בית שהוא self-cleaning וזה יחסוך כל נקיון פסח. כבר כתב על self-cleaning תנור הרב גדליה פעלדער מטורונטו בספרו יסודי ישרון ח"ו (עמ' קנט, קס): "תנורים self-cleaning oven שמדליקים אותם והדלת נסגרת ואי אפשר לפותחה וחומו עולה ל-900 מעלות פרנהייט (כ-450 מעלות צלזיוס) והכל נשרף ונעשה נקי לגמרי כבתחלה ונשאר רק קצת אפר שמוציאים משם ויכולים להשתמש בהם בפסח בלי (כסוי של) פח מיוחד, שהרי הכל נעשה פחם ואפר והתנור נקי לגמרי מבליעה כלשהוא. לכן אין להחמיר בזה." אחרי שלדעתו אין צורך עוד לנקות את התנור הזה מחמץ בעין, הוא מוסיף שם חומרא: "מיהו בצדדים שאין החום מגיע, יש לראות אם מתנקה כל-כך והכל נשרף, הרי טוב ואם לאו הכי, טוב להכשיר אותן המקומות במכונה של צורפי נחושת השורפת הכל או להגעילן באבן מלובן, שהרי אין מעמידים את החמץ עליהן אלא באמצעות הכלי וכל החשש הוא שמא נשפך מהכלי שאפו בו חמץ והוא ליה נבלע על ידי האור שלא על ידי משקה ולכן צריך ליבון גמור." ולעניות דעתי נראה שמצד אחד אי אפשר לסמוך על זה שכל החמץ בעין נשרף נעשה פחם ואפר ומצד שני אין מקום להחמיר וללבן בברנר או באבן מלובן מקומות צדדיים בתנור הזה, אלא הלכה למעשה מה שבלוע בדפנות בוודאי הוכשר בחום הגבוה הזה ומה בנמצא עדיין בעין בכל צורה בחלל התנור בין באמצע ובין בצדדים, יש להמתין עד שהתנור יתקרר ולנקות אז היטב במטלית את כל חלל התנור בבחינת והייתם נקיים מה' ומאדם. ואז התנור הזה כשר לפסח בלי ליבון נוסף.

אמנם יש פוסקים שסוברים שאין אפשרות להכשיר תנור לפסח, אבל כבר נפסק בשלחן ערוך (תסא,א): "תנור שאופים בו חמץ צריך ליזהר כשיסיקוהו כדי לאפות בו מצה, שילכו הגחלים על פני כולו". והוא הדין בתנור שמתחמם על ידי חשמל. ולכן במאמץ אפשר להכשיר תנור לפסח.

מדיח כלים

לרבים יש היום עוזרת נאמנה שאחרי כל ארוחה שוטפת את כל הכלים וזה המדיח-כלים ונשאלת השאלה אם גם לפסח ניתן להכשיר אותו. כתב בזה הרב משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ג סימן נח): "בדבר דיש וואשער (מדיח-כלים) אם רשאי להגעיל מחמץ לפסח, ... אותו שהוא מאלומיניום יכולין להגעיל אם יוכלו לנקות היטב אחר המעלי"ע (אחרי 24 שעות ללא שימוש), וההגעלה תהיה דוקא קודם הפסח וגם טוב שתהיה בזמן היתר אכילה דחמץ." ועוד מוסיף על זה הרב משה פיינשטיין חומרא: "המים שיגעילו יהיה חם יותר מכפי הרגילות להשתמש להדחת הכלים, ולפי המנהג צריך שיהיו רותחים ולכן יניחו בתוך המדיח כלים אבן מלובן או ברזל מלובן ואח"כ ישפוך מים החמין שהולך למדיח כלים, שברוב הפעמים הם רק ק"פ (180 מעלות פרנהייט, שזה כ-80 מעלות צלזיוס) גאר"ד ולרותחין [צריך] הוא בחום של רט"ו (215 מעלות פרנהייט, שזה כ-100 מעלות צלזיוס) לכל הפחות, ומכיון שיעברו מים החמין על האבן והברזל המלובן (הם) יהיו רותחין."

המים במדיח כלים היום מגיע לכל היותר ל-80 מעלות צלזיוס ולא ל-100 מעלות סלציוס. אמנם עם שמים אבן מלובנת בתוך המים החמים של המדיח כלים אפשר להגיע ל-100 מעלות סלציוס. לפי הבנת הרב משה

פינשטיין מדיח כלים נחשב ככלי ראשון ולכן יש להכשירו על ידי מים רותחים, שמעלים רתיחה, בועות בכלי ראשון שהם בחום של 100 מעלות צלזיוס.

נכדו של הרב משה פיינשטיין, הרב מרדכי טנדלר בחוברת באנגלית בשם "Pesach Made Easy", "פסח - עושה את זה בקלות", אשר נכתב ע"פ שיעורו ע"י חברינו הרב משה סיגל, מסביר איך לשים לבנה מלובנת על רשתות של פסלטיק במדיח כלים בלי לגרום לנזק: "אתה צריך לשים חתיכה, בלוק של עץ על כל רשת (על הרשת התחתונה ועל הרשת העליונה). ואחר שהלבנים היו בתנור משך כשעה, בזהירות תשים אותם על הבלוקים של עץ שנמצאים על הרשתות. " כמובן שהפתרון הזה הוא טכנית מאוד מורכב ויש פוסקים שסוברים שמעיקר הדין אין צורך להגיע בהגעלת כלי ראשון לחום של רתיחה, כפי שכותב בשלחן ערוך הרב (תנא, כה): "קדירות... צריך להגעיל בתוך כלי ראשון רותח (כגון בדוד עם מים רותחים)... ונקרא כלי ראשון אפילו לאחר שהעבירו מן האש." ואז בוודאי לא מעלה רתיחה, בועות ואין בו 100 מעלות, מכל-מקום יד סולדת בו ואפשר להגעיל בו כלי ראשון לדעת שלחן ערוך הרב.

גם על עצם הקביעה להגדיר את המדיח-כלים ככלי ראשון יש חולקים, כיון שהמים הרותחים נכנסים למדיח בהתזה, דהיינו בעירוי מכלי ראשון. ועל זה נפסק בשלחן ערוך (תנא, ה): "כלי שמשתמשים בו (בחמץ) בעירוי, שמערה מכלי ראשון... צריך (כדי להכשירו) לערות עליו מכלי ראשון." ועירוי מכלי ראשון במדיח כלים הוא על ידי הפעלת תוכנית מלאה בדרגת חום המכסימלי, שהוא 70 או לכל היותר 80 מעלות. כך סוברים כמה פוסקים (ספר הגעלת כלים לרב צבי כהן פרק יג, סעי' רכה-רכז, שו"ת שאילת שלמה חלק ה, ס' כט) וביניהם הרב דב ליאור שליט"א שכותב (דרשת שבת הגדול, תשס"ח, שער ג', עמ' 69): "יש לנקותו היטב (כולל המסננת) ולהפעיל אותו פעם אחת ללא כלים, באותה מידת חום שמפעילים בדרך כלל." וכן אמר הרב שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל (שלמי מועד עמ' שלג) בענין הכשרת שיניים ותותבות שיש "להגעיל אותם בערב פסח בכלי ראשון שחום המים הוא בערך שבעים מעלות צלזיוס, כי יותר מזה אין אדם אוכל ושותה" ואין צורך להגעיל אותם במים רותחים של מאה מעלות צלזיוס. ונראה שהוא הדין בהכשרת מדיח כלים, שאין צורך להכניס בו אבן או ברזל מלובן, אלא מספיק להפעיל תוכנית מלאה, שפועל באותו דרגת חום שהוא מפעיל גם משך השנה. מכל מקום אם יש במדיח תוכנית בדרגת חום יותר גבוהה, אז יפעיל אותה.

הפעלת תוכנית מלאה כוללת הזרקה אוטומטית של סבון. וזה חשוב, כיון שאף שמנקים את המדיח היטב לפני-כן, אבל אם נשאר עוד איזה פירור חמץ במדיח, יש שאלה אם ע"י הסבון הוא נפגם או שהסבון רק פוגם בחמץ הבלוע בדפנות וברשתות, שממילא כבר נותנים טעם לפגם אחרי שלא היה בהם שימוש משך 24 שעות האחרונות. כותב על זה השולחן ערוך בהלכות בשר וחלב (יורה דעה סימן צה סעיף ד): "יראה לי שאם נתנו אפר (כמו סבון) במים חמין שביורה קודם שהניחו הקדירות בתוכה, אף על פי שהשומן דבוק בהן, מותר, דעל ידי האפר הוא נותן טעם לפגם". והעיר על דבריו הש"ך (יו"ד ס' צה, ס"ק כא): "דין זה לא נמצא בשום פוסק" (להתיר חלב או בשר בעין ע"י אפר-סבון). אמנם לא כך דעת ערוך השלחן (יו"ד ס' צה, סעי' ד) שכתב: "מפרשי השלחן ערוך (ש"ך ס"ק כא) חלקו עליו שלא נמצא דין זה בשום פוסק... אמנם הרבה מהגדולים חלקו עליהם וקיימו פסקו של רבינו הב"י ... והמנהג הפשוט אצל כל בעלי הוראה בנשפך איסור או בשר תחת קדירה של חלב או להיפך בתנור והיה שם אפר (סבון), דמכשירין התבשיל אף בלא ששים ואוסרין רק הקדירה. ואף שיש מפקפקים דאולי ברגע אחת אינו פוגם, אמנם כן נהגו והחוש מעיד שאין לך פגום יותר מזה אף אם יסננו התבשיל נשאר טעם האפר (כסבון) ופשיטא שבו אדם לא יאכלנו וכן יש להורות וגם בבורית שקורין זי"ף (סבון)." וכן לעניני פסח יש לומר שטעם הסבון אינו ראוי כלל וכלל אפילו לאכילת כלב ולכן אפילו אם אחרי הנקוי היסודי של המדיח-כלים נשאר עוד בטעות פירור חמץ יש לסמוך על השו"ע ועל הערוך השלחן בזה.

לסיכום: ניתן להכשיר את המדיח כלים אחרי שלא היה בשימוש 24 שעות, אחרי נקוי יסודי של המדיח, במיוחד יש לנקות היטב את הרשתות מכל חמץ וכן לנקות הפלטר בתחתית המדיח מכל מזון ולכלוך ואחר-כך יש להפעיל את המדיח כלים על תוכנית מלאה עם חום מכסימלי והמדיח כלים כשר לפסח.

הכשרת מחבת (טפלו) ושאלת רב

מסופר (מועדי ראיה עמ' רפו) שפעם בא אל הרב קוק ערב פסח מר אליהו קורן שלימים היה המוציא לאור של תנ"ך קורן והיה אז עולה חדש צעיר שבא מגרמניה. בידו סיר בישול עם ידית ארוכה וחלודה ולא ידע אם ואיך להכשירו. בחדרו של הרב קוק ישבו כמה אנשים ומר קורן המתין בחוץ. אחד מהאנשים יצא מהחדר וראה את הצעיר ממתין בחוץ ושאל אותו: מה השאלה. אחרי שראה את הסיר עם ידית אמר לו: כלי כזה אי אפשר להכשיר לפסח, ואין כאן מה לשאול! באותו רגע יצא הרב קוק מחדרו וניגש לאלהיו קורן ושאל אותו: מה השאלה? האיש שיצא מקודם מהחדר הראה לרב את הסיר ואמר שאין כאן בכלל שאלה. הרב לקח את הסיר בידו וראה את הידית החלולה ואמר להם: מה פירוש שאין זה בגדר שאלה. יש ויש כאן שאלה. טוב שבאת לשאול ויש להכניס חוט תפירה בידית החלודה. ומן החוץ יש ללבן את הכלי באש והיה אם החוט שבפנים ישרף, יהיה הכלי כשר לפסח." אחר-כך סיפר אליהו קורן שהיחס החם של הרב אליו היה בשבילו חויה עמוקה והוסיף לו הרגשה מרוממת.

מהסיפור הזה אפשר ללמוד שלא הביישן למד ולא כדאי סתם להחמיר ולסמוך על שמועות או על אדם שלא מוסמך לפסוק אלא עשה לך רב ותשאל גם אם השאלה קצת מוזרה ולא נעים לשאול. כמו בעניני רפואה גם אם קצת מתביישים שואלים את הרופא על כל דבר כיון שרוצים לקבל תשובה מוסמכת, כך גם בעניני הלכה בכשרות, בטהרת המשפחה ובכל נושא אחר, עדיף תמיד לשאול ישירות ולקבל תשובה מוסמכת.

לפני כמה זמן נשאלתי בענין קוצץ ירקות מכני בשבת אם מותר. הסתפקתי אם יש בזה משום מלאכת טוחן שאסור בשבת. נסעתי לירושלים לבית-וגן לרב יהושע נויברט, מחבר הספר שמירת שבת כהלכתה. הראיתי לו שני סוגים של מקצץ ירקות מכני. על אחד שיש לו חורים גדולים אמר שאין בעיה של טוחן ועל

השני שיש לו חורים יותר קטנים אמר שזה ספק טוחן ואין להשתמש בזה בשבת. באותה שיחה בביתו נהנתי לדבר אתו גם בהולנדית ולשמוע ממנו קצת על מה שעבר עליו במחבוא בהולנד בשנות החושך של השואה. כשהייתי בשנת אבל על אמי ע"ה, התחתנה בתי והייתי בספק אם לרקוד בחתונתה. דעתו של הרב מרדכי אליהו היא שיש מצוה לשמח חתן וכלה ולכן אפילו בשנת אבילות מצוה על ההורים לרקוד בחתונת ילדיהם. זו דעת יחיד וכך פוסקים תלמידיו, מכל מקום לבי לא נתן לי וימים התלבטתי בדבר וגם אחרי עיון רב בספרים לא הוכרע אצלי הדבר והלכתי אל ירושלים בין החומות לביתו של הרב אביגדור נבנצל שקבל אותי בלבביות רבה כדרכו בקודש ובמתק שפתיו הכריע את הספק בבחינת עשה לך רב והסתלק מן הספק ואין שמחה כיום התרת הספקות. הרב נבנצל פסק לי כאבי הכלה להיות נוכח בכל החתונה בלי לשמש כמלצר, אבל לא לרקוד וכך נהגתי בלב שלם ורק כשהגיע החתן עם כל הפמליה העליזה לשולחני קצת הלכתי איתו בעיגול כעין ריקוד כדי לשמחו. הכרת הטוב יש לי לרב נבנצל על שעבר על ספרי ספר הגבאי והעיר בכתב עשרות הערות שכולם שולבו בתוך הספר. אגב שניהם הרב נבנצל והרב נויבירט הם תלמידים מובהקים של הרב שלמה זלמן אוירבאך שהיה תלמידו של מרן הרב קוק עוד בצעירותו והוא חיתן אותו. זה מאד מורגש בצורת הפסיקה שלהם שהוא מתון מתון ושקול ומתוך רוחב הדעת.

נשוב לפסק של הרב קוק בענין הסיר הזה עם הידידת החלולה, שאמר לאליהו קורן: "יש ללבן את הכלי באש והיה אם החוט שבפנים ישרף, יהיה הכלי כשר לפסח". נראה לעניות דעתי שמדובר במחבת עם ידידת ארוכה חלולה ולכן אמר הרב קוק שיש ללבן אותו ולא מדובר בסיר בישול עם ידידת קצרות, שהכשרתו היא הגעלה בדוד עם מים רותחים. בענין הכשרת מחבת כותב שולחן ערוך (אורח חיים סימן תנא סעיף יא): "מחבת שמטגנין (פי' שיוצקין בה שמן לאפותו) בה, מותרת בהגעלה." אבל הרמ"א כותב שם: "ויש מחמירין ללבן המחבת, אך בלבון כל דהו דהיינו שישרוף עליו קש מבחוץ סגי ונוהגין ללבנו לכתחלה, מיהו סגי ליה (מספיק לו) בהגעלה אם אין בו גומות." לכן המחבת הזו שהביאו לרב קוק יש להכשיר על ידי ליבון כדעת הרמ"א. והחוט שבידידת החלולה הוא כמו הקש מבחוץ. ומסיבה זו אי אפשר להכשיר מחבת טפלון, שאם יעשו לו ליבון תרד כל שכבת הטפלון. אמנם נשאלתי על ידי אחת שכל השנה מטגנת במחבת טפלון עם שמן, אף שהוא מיועד לשימוש ללא שמן. במקרה הזה יש מקום להכשיר אפילו מחבת טפלון ע"י הגעלה במים רותחים, כיון שדין השימוש במחבת משך השנה בשמן כדון השימוש במים, כפי שכותב שם המשנה ברורה (תנ"א, ס"ק סה): "מה לי שמן או מים". ובמקרה הזה גם לדעת הרמ"א אין צורך בליבון.

קניית כלים חדשים לפסח או הכשרת כלים

מסופר (מועדי ראיה עמ' רעו-ז) על אחד מגדולי ירושלים הרב שמשון אהרן פולונסקי, שקראו לו הרב מטעפליק ע"ש המקום שמשם הוא עלה ארצה בסוף שנת תרפ"ב (1922 למנינם). הרב קוק הכיר בגדלותו ומינה אותו לרב שכונת בית ישראל בירושלים ופעם לפני פסח הוא בא לביתו של הרב קוק, שבקש ממנו לשמוע את דעתו על הכשרת כלים שנתחדשו באותו זמן. תוך כדי שיחה ובירור הלכתי אמר הרב מטעפליק: "מדברים על כלים חדשים. למי יש בכלל כלים בפסח?" ומיד הוא המשיך את השיחה לנושאים אחרים בהלכה. בסיום השיחה קם הרב קוק ובידך אותו בברכות לחג פסח וחיבק אותו בחיבה יתירה ונפרד ממנו. כשחזר הרב מטעפליק לביתו, הוא מצא בכיס מעילו סכום כסף נכבד שהספיק לו לרכישת כלים ומצרכי חג פסח. אכן אף שמותר להכשיר כלים שונים לפסח, מכל מקום אשרי מי שיכול לקנות כלים חדשים שיהיו רק לשימוש בפסח, כפי שכותב המשנה ברורה (תנא, ס"ק יט) בענין הכשרת סכינים: "מי שאפשר לו, מצוה מן המובחר שיקנה חדשים לפסח".

החלפת כלים מבשרי לחלבי ולהיפך משך השנה

משך השנה, שלא לפני פסח, יש מדי פעם שואלים אם מותר להחליף כלים מבשרי לחלבי ולהיפך ע"י הכשרה, דהיינו הגעלה או ליבון בהתאם לסוג הכלי? כותב בזה מגן אברהם בהלכות יום טוב, סימן תק"ט ס"ק יא: "מותר בחול להגעיל כלי חלב לאכול בו בשר או איפכא והעולם נוהגין איסור בדבר. הטעם למנהג: שאם יעשה כן לעולם לא יהיה לו רק כלי אחד' ויגעילו כל פעם שישתמש בו וזה אסור דלמא אתי למטעי (שמא יבוא לטעות)". וכן פסק לאיסור החתם סופר כמגן אברהם, אבל הוא התיר להחליף מבשר לחלב כשמכשיר את הכלי לפסח וכך כותב בשו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן קי: "וקדרה של בשר לא נהיגין להכשירו לחלב וכן בהיפוך כמ"ש מג"א בהלכות י"ט ולא משכחת (נמצאת הכשרה מבשר לחלב) אלא במכשירו בלאו הכי לצורך י"ט של פסח שאז אני נוהג להתיר להחליף הכלים כרצון איש ואיש מבשר לחלב וכן בהיפוך כיון שלא היה ההכשר לכוונת בשר וחלב רק לכוונת חמץ אז ליכא למיחש (אין לחוש) למ"ש מג"א בהלכות י"ט". וכן פסק המשנה ברורה (תנא, ס"ק יט) למעשה. אבל הערוך השלחן (אורח חיים סימן תקט סעיף י) חולק ומתיר להחליף מבשר לחלב גם במשך השנה וכך כותב על דברי המגן אברהם שמנהג העולם להחמיר בזה: "באמת דבר תמוה הוא וכי ביכולתנו לגזור גזירות מדעתנו... היתר גמור הוא." וכן נראה לעניות דעתי למעשה להתיר כערוך השלחן ומשך השנה מותר להחליף כלי חלבי לבשרי ולהיפך ע"י הכשרה, הגעלה וליבון. בפרט שבימינו כלי הבית והמטבח זולים ולכן אין כל כך חשש שיצטרך להשתמש בכלי אחד לחילופין לבשר ואחר-כך לחלבי, אלא יקנה סט חלבי וסט בשרי לבית באופן חד-פעמי מותר לא רק ערב פסח אלא גם משך השנה להכשיר כלי מבשרי לחלבי ולהיפך כפי שפסק ערוך השלחן.

דברי אגדה

החג שלפנינו, חג המצות נקרא גם בשם פסח. וזה שם תמוה מאד! חג המצות זה שם מובן, על שם המצוה של אכילת מצה, אבל השם פסח הוא על שם שה' "פסח על בתי ישראל". זאת אומרת שה' דילג על בתי

ישראל ולא נכנס בהם והלך לבתי המצריים להכות הבכורות שלהם. זה להיפך מחג סוכות שנקרא על שם שה' סיכך על ישראל בענני כבוד ולא הלך למקום אחר. הפתרון לתמיה הזו נמצא בפירוש המלה "פסח" שהוא מלשון פיסח, שזו נכות ברגליים ופיסח הוא צולע על רגליו, פעם הוא נשען על הרגל האחת ופעם על הרגל השניה. וכך נהג ה' במצרים כביכול כפיסח, שפעם היה על בתי בני ישראל ושמר עליהם כמו ענני הכבוד על הסוכה ופעם היה על בתי מצריים והרג את בכוריהם. וכך אפשר לדייק מהמילה "על" בפסוק "פסח על בתי ישראל". זאת אומרת שהוא היה גם על בתי ישראל ושמר עליהם (ע"פ מדבר שור, דרוש ט"ז, עמ' קלט, קמ). וכך אפשר לדייק מתרגום אונקלוס, שמתרגם וְפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם: 'ואחוס עליכם'. וזה כפירוש הראשון ברש"י: "ופסחתי – וחמלתי".

אגב בענין פיסח מובא במשנה אחרונה במסכת פאה (ח, ט): "וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם שנא' (דברים טז) 'צדק צדק תרדוף'". וכך בא פעם אצלי פיסח עם מקל לבקש צדקה. אחרי שעזב את הבית אני רואה אותו רץ במדרגות בין רח' ראובן לרח' רש"י ומחזיק את המקל ההליכה מתחת לבית השחי, כדי שיוכל לרוץ יותר מהר. עליו נאמר שפסח על בתי בני ישראל. מכל מקום זה ב"ה מקרה חריג, אבל רוב רובם של המבקשים צדקה באמת נזקקים ובפרט לפני פסח שהוצאות החג מרובות ומצוה לעזור להם אישית בקמחא דפסחא וגם דרך גופי הצדקה הרבים כמו ועדת צדקה של בית-הכנסת וועד חסד של גבעת שרת.

במשנה הזאת מוזכר נוסף לפיסח גם חיגר ותוספות אנשי שם פירשו: "שפסח לשון תורה וחגר לשון חכמים, והכל אחד דתרגום של פסח: חיגר". כשהייתי תלמיד ישיבה הכרתי יהודי יקר בשם דר' משה חיגר שהיה מתפלל כל שבת בישיבת מרכז הרב. הוא סיפר לי שהוא היה אחד מתלמידים הראשונים של ישיבת מרכז הרב אחרי מלחמת עולם הראשונה. כשרצה להתקבל לישיבה הוא בא לחדרו של הרב קוק והציג את עצמו בשם: משה חיגר. "מה?" "אומר הרב קוק: "מה שמך?" "משה חיגר שמי." ביקש ממנו הרב קוק שילך שוב לפתח החדר וילך מהדלת עוד פעם לשלחו. וכך הוא עשה וראה הרב קוק להפתעתו שהוא לא חיגר, לא פיסח ולא צולע אלא הולך ישר על שתי רגליו. שמח מאד ואמר לו: הנה כנראה הגיעו ימות המשיח שכתוב שלעתיד לבוא יתרפאו כל בעלי המומין. אכן אנו חיים בתקופה מיוחדת שה' שלח חכמה ברופאים וחלק גדול מהמחלות כולל מחלות מדבקות, כגון השפעת ממקסיקו הרפואה יודעת למנוע ומצוה להיעזר בהם, שנאמר ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות ואנו תפילה שיתקיים בנו (שמות טו, כו): קַל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בַּמִּצְרִים לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפָּאָךְ.

בליל הסדר אנו אומרים שהגאולה ממצרים באה ע"י ה': אני ולא מלאך. אבל בפרשת בא (יב, כג) כן מוזכר מלאך, מלאך המשחית: וְעַבְדִּי ה' לִנְגֹף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַפִּסַּח ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יָתַן הַמֶּשְׁחִית לְבֹא אֶל בְּתִיקָם לִנְגֹף. אין כאן סתירה, אלא יש חלוקת עבודה. באמת ה' בעצמו ולא ע"י שליח שמר על בתי ישראל, אבל כדי להשחית את בכורי מצרים הוא שלח שליח, את מלאך המשחית (ע' מדבר שור שם). אבל גם זה תמוה, הלא משה רבנו הוא שליח של ה' כדי לגאול את עם ישראל, אז איך נאמר בליל הסדר: 'אני ולא שליח'. הסתירה הזאת מיישב הרב סולוביצקי (הררי קדם ב עמ' רכה): "הנה בשליחותו של משה במצרים נאמר (שמות י', א): ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה... והנראה דכאן נרמז לו... שה' יהיה אתו בשליחותו אל פרעה. ולכן אמר לו בא אל פרעה, מלשון 'בא אלי', כי גם אני ה' נמצא שם בבית פרעה. והיסוד נראה דזהו מדרשה זו 'אני ה', אני הוא ולא השליח, דאין זו כשליחות רגילה, דהשליח עושה את שליחותו בלא המשלח, אלא כאן (אצל בשליחות משה) המשלח מצוי עם השליח בשעת השליחות, והשליח הוא יד המשלח ממש, וכמו שאמר לו הקב"ה למשה (שמות ג, יב) 'כי אהיה עמך', היינו שאני אהיה עמך בשעת השליחות. "דוגמה לכך מביא הרב סולוביצקי מברית מילה. שנפסק בשלחן ערוך (יו"ד, רסה, ט): "אבי הבן עומד אצל המוהל להודיע שהוא שלוחו". ומסביר הרב סולוביצקי: "דשליח המצוי אצל המשלח הוי כמותו גם בדברים המוטלים על גופו ממש (שהמשלח בגופו, בעצמו היה צריך לעשות, כמו למול את בנו). וזה נראה גם ענין השליחות של משה, בבחינת 'כי אהיה עמך', דע"י זה כח המשלח בשליח וחשיב(ונחשב) שאני הוא ולא אחר. "הרב סולוביצקי מיישב את הסתירה שמצד אחד משה גאל את עם ישראל ממצרים ומצד שני נאמר שאני ה' ולא השליח משה גאל את ישראל ומשיב שה' המשלח הוא תמיד עם השליח משה וזה נחשב שרק ה' ולא השליח באופן עצמאי גאל את ישראל. ומזה יש לנו ללמוד שבכל מעשה שאנו עושים, יש תמיד לזכור שאנו רק שליחים של ה' והוא מזרים בנו כל רגע ורגע אנרגיה וחיות לעשות מעשים טובים ואנחנו לא לבד אלא הוא איתנו גם במצבים קשים ומורכבים 'וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', כמו שעשה עמנו נפלאות והוציא אתנו מסבלות מצרים כך בימינו שזכינו כבר לאתלחתא דגאולה אחרי השואה הנוראה, כך ישמור עלינו ועל כל ישראל ויחיש את גאולתנו השלמה במהרה בימינו אמן.